

МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ¹
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЕТНОЛИНГВИСТИЧКО НАСЛЕЂЕ
ВАЉЕВСКЕ ПОДГОРИНЕ
(Драјана Радовановић и Милина Ивановић
Баришић (ѵрир.), Из лексике сѵановања
у Ваљевској Подјорини. Еѵнолинѵисѵички
оїледи, Нови Сад: Маѵица срїска, 2020, 175 сѵр.)

Као резултат рада на научном пројекту Матице српске на изради речника говора Ваљевске Подгорине изашао је зборник етнолингвистичких огледа *Из лексике сѵановања у Ваљевској Подјорини*, који су приредиле Драгана Радовановић и Милина Ивановић Баришић. Зборник има 175 страна и 11 радова посвећених култури становања у Ваљевској Подгорини.

Приређивачи зборника су пре уводних напомена, на самом почетку, сасвим пригодно навели песму И. Негришорца из збирке *Поѵајник* „Професор Цвијић саветује младог Ердељановића пре поласка на терен у лето 1898“. Овом песмом, лирским путем читаоцима је представљено шта их очекује у зборнику и шта чини срж зборника. Сама песма је и водич истраживачима на шта да обратe пажњу у својим радовима – на кућу и окућницу, на то како је кућа устројена, какве су зграде у дворишту, од

¹ milica.stojanovic@isj.sanu.ac.rs.

Приказ је примљен 10. октобра 2021, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 01. марта 2021.

чега су, и истиче важност људи који ту живе, јер су они „зналци и поседници, / А ми само бележимо речи / Што за њима оста-ше!“

Потребу за сакупљањем речи баш са терена Ваљевске Подгорине приређивачи су у Уводној речи (7–10) објаснили чињеницом да је област (северо)западне Србије „готово непокривена публикованим збиркама речи и дијалекатским речницима“, те да и дијалектолошки описи ове зоне касне у односу на описе других зона или их чак и нема. Убрзана урбанизација, техничко-технолошки напредак и нестанак старије популације доприносе губљењу и објеката материјалне културе и лексике која те објекте именује. Ипак, становници Подгорине још увек чувају своје „старо“ и дајући му истакнуто место у својим домовима бране га од заборава, те на тај начин одржавају одређене културне моделе из прошлости.

Зборник отвара рад Снежане Штрбац „Природне и демографске одлике Ваљевске Подгорине“ (11–18), чији је циљ да „утврди утицај природних карактеристика терена на културу становања“. Рад је обogaћен прилозима које чини карта Ваљевске Подгорине, табела у којој су приказана насеља, број становника, удео у укупном броју становника и површина насеља и слика која представља тип кућа у том подручју.

Милина Ивановић Баришић у раду „Култура живљења у Ваљевској Подгорини“ (19–43) указује на најбитније карактеристике становања, као важног сегмента народне културе, незаобилазног „у процесу упознавања прошлости, начина живота“ (36). У том смислу ауторка анализира организовање и опремање стамбеног и економског простора домаћинства, приказујући објекте традиционалне архитектуре, њихову намену, чиниоце који утичу на њихов облик и величину, материјал од кога су изграђене и промене на њима током времена.

У прилогу „Култура становања кроз призму Етнолошког одељења Народног музеја Ваљево“ (45–56) Гордана Пујић објашњава начин на који се етнолошки предмети који се чувају у музејима могу користити у испитивању културе становања. Представљене су музејске збирке Народног музеја Ваљево које се односе на намештај и покућство са подручја Ваљевске Колубаре и Подгорине као и најзначајнији архитектонски споменици културе овог краја, кућа Живојина Мишића и вајат Ненадовића у Бранковини. Рад је илустрован фотографијама.

Иако није формално назначена подела радова, након уводних радова који су се у ширем смислу бавили културом живљења, географским особеностима краја, структуром становништва, сеоском архитектуром и представљањем културе становања кроз музејске збирке, наредни радови у зборнику више су лингвистички оријентисани и усмерени на лексику одређених тематских кругова.

Утврђивање чињенице које су аутохтоне друштвене игре настале на тлу Ваљевске Подгорине и карактеристичне баш за то подручје, а које игре су донели досељеници, истражује Нина Аксић у раду „Лексика традиционалних друштвених игара у Ваљевској Подгорини“ (57–66). Друштвене игре подељене су на оне које су се играле напољу, где спадају пре свега разна чобанска надметања, и игре које су се играле унутра.

Рад Драгане Радовановић и Гордане Штрбац „Лексика окућнице“ (67–86) доноси лексичко-семантичку анализу инвентара лексема које се односе на окућницу, према устаљеном моделу модификоване теорије семантичких поља и систематизованих на основу предметно-логичког критеријума. Анализиране лексеме именују најважније појмове у традиционалном сеоском домаћинству, а односе се на објекте и грађевинске елементе унутар окућнице. Садржај рада допуњују слике као и акцентовани дијалекатски текстови.

Ана Васиљевић је свој рад „Намештај и његови делови у селу Скадру код Пецке“ (87–94) ограничила на једну микроцелину како би у будућности омогућила сагледавање сличности и разлика у лексици за означавање намештаја између некадашњих историјских регија Азбуковице и Подгорине. Грађа је подељена на две тематске целине: намештај у кухињи и намештај у соби.

Лексичко-семантичка анализа лексике која означава предмете за припрему и држање хране представљена је у раду Наташе Миланов „Посуде и предмети са различитим наменама у исхрани у селу Богатић код Ваљева“ (95–108). Лексичка грађа је према намени груписана на следећи начин: посуде за кување и печење, посуде за воду, посуде и предмети за млеко и млечне производе, посуде за држање алкохолних и других пића, посуде за чување намирница, посуде за прераду воћа и њихови делови, посуде и справе за мешање теста, предмети за обедовање и сервирање, разне справе које се користе приликом припремања хране. Рад садржи и контексте употребе лексема, а сви примери су акцентовани према изговору информатора.

Два рада посвећена су лексици која се односи на прераду млека. Маријана Ђукић у раду „Из кулинарске лексике села Ровни у Ваљевској Подгорини“ (109–130) бави се тематском облашћу млеко, млечни производи и јела са млеком и износи богату грађу која се односи на називе за стања, радње и особине женки животиња у вези с млеком, називе за радње у вези са прерадом млека, називе за млеко и млечне производе, називе за посуђе и прибор у млекарству и називе за јела и напитке од млека. На крају рада наведени су изводи из текстова.

Други рад из ове тематске области је „Лексика са значењем посуда за млеко и млечне производе у Ваљевској Подгорини“ (131–140) Ружице Мирилов. Овај рад се по концепцији слаже са наредна два рада будући да компаративно приказује стање лексике Ваљевске Подгорине и неких других географских области, у овом случају, са стањем у Војводини, Бањанима, Лијевчу пољу и Жупи.

Називи за посуде, делове посуда и справе и алатке које се користе при производњи и чувању алкохолних пића у Ваљевској Подгорини дати су у раду Бранкице Марковић „Посуде за алкохолна пића у Ваљевској Подгорини“ (141–154). Лексика је подељена у две веће семантичке групе: посуде за држање и прераду воћа и производњу алкохолних пића и судови за алкохолна пића. У оквиру већих група издвојено је и више подгрупа. Оно што представља додатну вредност овог рада је поређење са стањем у Војводини, Александровачкој жупи, северној Метохији, Далмацији, Црној Гори и Републици Српској.

Ана М. Јањушевић Оливери пописује, описује и пореди ткачку лексичку Ваљевске Подгорине и околине Никшића у раду „Ткачка терминологија – од Ваљевске Подгорине до никшићке околине“ (155–175). У раду су издвојена три тематска поља: сировине које се користе за ткање, припрема текстилног влакна (вуне) и производи ткачке радиности. Циљ рада је био да се идентификују антропогеографски и социокултуролошки услови који су утицали на сличности и разлике у именовану предмета и радњи у зонама које се испитују. Прилог на крају рада чини материјал забележен у Озринићима код Никшића.

Зборник радова *Из лексике сјановања у Ваљевској Подгорини*, како у својој рецензији наводи М. Пижурица, окупља ауторе из различитих научних области и спаја етнологе и лингвисте у истраживању једне важне области српске традиционалне културе. Овим зборником попуњава се једна празнина у дијалектологији.

гији у проучавању говора (северо)западне Србије. Истраживања оваквог типа потврђују општа језичка обележја говора Ваљевске Подгорине која су већ позната у дијалектологији, али откривају и нове језичке појединости пре свега на морфосинтаксичком и лексичком плану, као и различите аспекте културе типичне за ову област, а који се одражавају у језику. Терминологија куће и покућства је један од терминолошких система који пружа добар увид у стање једне заједнице и показује да терен Ваљевске Подгорине припада традиционалном типу културе у коме се чувају многе старине, али у којој се запажају и промене под утицајем мешања са Турцима и каснијег развоја индустрије. Пописивање и анализа различитих лексичких слојева, веома су важни јер модерно време уноси промене и у сеоски живот, предмети раније коришћени у домаћинству губе се из употребе, а самим тим се и њихови називи повлаче на периферију језичког система и прелазе у слој архаизама и историзама. Сматрамо да овај зборник има велики значај, јер студије овог типа представљају праве ризнице лексичког блага српских народних говора, те се овако прикупљена грађа може користити и као подстицај за даља истраживања из области лингвистике, етнолингвистике, етнологије и сродних хуманистичких дисциплина.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 |

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).